

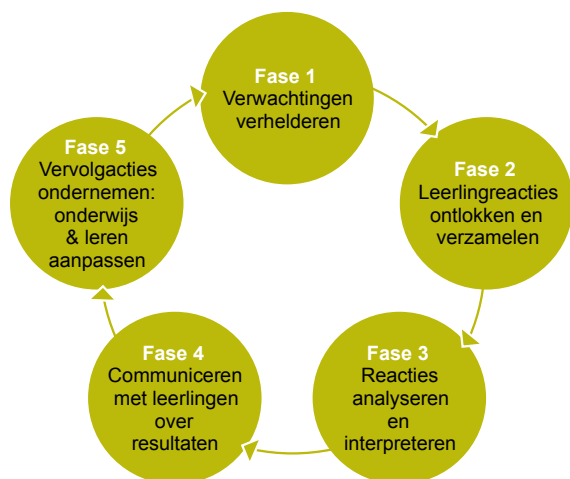
Fotografie: Freddie Westerhof

Tekst: Karlijn Meulman

Formatief evalueren in het primair onderwijs

‘De leercultuur op school is compleet veranderd’

Anderhalf jaar geleden begon IKC De Wieling in Haalderen met formatief evalueren. Met deze aanpak voelen kinderen zich verantwoordelijk voor hun eigen leerproces, weten ze naar welke doelen ze toe werken en wat ze nodig hebben om hun leerdoel te behalen. Inmiddels zijn de sfeer en de leercultuur op school helemaal veranderd. Leerlingen zijn actiever, nemen zelf initiatief en leerkrachten houden meer tijd over om kinderen individueel te begeleiden.

Cyclus formatief evalueren (Gulikers & Baartman, 2017)

Formatief evalueren draait om het zichtbaar maken van het leren van een leerling. Het doel is te zorgen dat de leerling weet waar hij naartoe werkt, ontdekt in hoeverre hij de leerdoelen beheerst en samen met de leerkracht bepaalt wat hij nodig heeft om zijn doelen te bereiken. De aanpak van de leraar bestaat uit vijf fases: verwachtingen en leerdoelen verhelderen voor kinderen, reacties van leerlingen ontlocken met leeractiviteiten, leerlingreacties analyseren, communiceren met leerlingen en het inzetten van vervolgstappen. Leerlingen hebben daarbij ook een belangrijke rol.

Steeds enthousiaster

Fannie Teunissen, leerkracht groep 7/8 bij IKC De Wieling: “Toen ik voor het eerst hoorde over formatief evalueren, kon ik me er nog weinig bij voorstellen. Maar toen ik er meer over ging lezen, werd ik steeds enthousiaster. Ik had al langer het gevoel dat ik vooral instructie stond te geven in de klas. Ik praatte de hele dag en werkte harder dan de leerlingen, die vaak stil moesten werken of naar instructie luisterden.” Eric Pricken, directeur van IKC De Wieling en IKC Pius X in Bemmel: “Toen ik een paar jaar geleden directeur werd, was de administratieve last een crime. Leerkrachten moesten allerlei groepsplannen en activiteitenplannen maken, die na een half jaar pas geëvalueerd werden. Het leek ons veel beter om dagplannen te maken en het elke dag beter te doen. Bovendien vonden we het gek om kinderen allemaal in hetzelfde hokje te stoppen qua aanpak en wilden we kinderen eigenaar maken van hun leerproces.”

‘Leerlingen zijn veel actiever geworden’

Handvatten voor aanpak

Eric las het boek *Leren zichtbaar maken met Formatieve Assessment* van Shirley Clark, dat inmiddels is uitgegroeid tot de ‘bijbel’ van zijn scholen De Wieling en Pius X. Het boek geeft handvatten om kinderen vanuit leerdoelen mee te nemen in hun leerproces en hen daar zelf medeverantwoordelijk voor te maken. Intussen kreeg de school een subsidie in het kader van Curriculum.nu, om een initiatief te starten dat kinderen meer eigenaar maakt van hun eigen leren. “Anneke Noteboom van SLO begeleidde ons hierbij”, zegt Eric. “Zij raadde ons aan om ook deel te nemen aan het leernetwerk Formatief evalueren in het primair onderwijs dat SLO had opgezet.”

Leernetwerk vanuit SLO

Anneke Noteboom, leerplanontwikkelaar SLO: “In 2018 zette SLO een leernetwerk op voor formatief evalueren, met de focus op rekenen. Zeven scholen namen hieraan deel. Vanuit SLO begeleidde ik het netwerk, zorgde ik voor informatiemateriaal en was ik vraagbaak voor de deelnemers. De scholen konden tijdens bijeenkomsten van elkaar leren, ervaringen uitwisselen en elkaar bezoeken ter inspiratie. Het netwerk heeft veel opgeleverd, zoals goede praktijkvoorbeelden, handvatten voor leerkrachten en verschillende masterclasses.” Eric: “Voor ons was het leernetwerk

Tips voor formatief evalueren

- Samenwerken met andere scholen werkt goed, omdat je elkaar feedback kunt geven en zo steeds voor nieuwe inzichten kunt zorgen.
- Neem de tijd en ga niet te snel. Stuur bij als dingen niet werken en kies voor een andere aanpak.
- Werk niet een heel stappenplan uit. Het is een zoektocht die je samen moet aanpakken. Heb vertrouwen in het team en laat leerkrachten fouten maken.
- Maak gefundeerde keuzes op basis van een wetenschappelijke aanpak.

heel waardevol. Het was goed om contact te hebben met andere scholen die net zover zijn als wij. Je hebt daardoor andere gesprekken, met mensen die andere inzichten hebben. Zo kom je sneller tot resultaat.”

Nieuwe leercultuur

Basisscholen De Wieling en Pius X gingen samen aan de slag met formatief evalueren in het vak rekenen. Al snel ontdekten de twee goed samenwerkende teams dat de focus op één vak niet werkte. “We hadden een stap overgeslagen”, zegt Eric. “Om formatief evalueren goed te kunnen toepassen, moet de hele leercultuur op school veranderen. We moesten ontdekken hoe we willen dat kinderen leren.” Daarom zette De Wieling eerst in op de leercultuur. Dat ging stapsgewijs. “We bepaalden onze aanpak aan de hand van het boek van Shirley Clark”, zegt Eric. “We bespraken die met leerlingen. Wat kunnen zij zelf doen om meer te leren? Daarvan zagen we al snel resultaat. Kwamen de kinderen eerst om half negen binnen en wachtten ze tot de leerkracht begon, nu zijn ze er om 08.20 uur al en gaan ze zelf aan de slag met hun leerdoelen.”

Elke ochtend inloop

Elke dag op De Wieling en Pius X begint met een inloop van een half uur. Aan het eind van de voorgaande dag hebben de leerlingen hun persoonlijke leerdoelen voor de inloop al bepaald. Meestal zijn dit leerdoelen voor de vakken rekenen, taal, spelling en (begrijpend) lezen, maar ook andere doelen waarin ze zichzelf willen verbeteren. Als de leerlingen binnenkomen gaan ze direct aan de slag met het werk dat ze voor zichzelf hadden gepland. “In onze groep 7/8 vullen de leerlingen na de inloop een planning voor de dag in en verzamelen ze de lesstof”, zegt Fannie. “Op de planning staan de doelen van de lesstof die die dag wordt aangeboden. Leerlingen bepalen zelf welke instructies ze gaan volgen en welke niet. Ook bepalen ze welk werk ze gaan maken als ze geen instructie volgen. De kinderen zijn verdeeld in koppels, Praatmaatjes. Samen bespreken ze hun plannings. Daarna is het tijd voor de instructies.

Fotografie: Wilco van Dijen

We beginnen met een testopdracht om te kijken wie instructie nodig heeft en wie zelfstandig kan gaan werken. Na de instructie sluiten we de les af met een opdracht, om te kijken of kinderen de stof begrepen hebben.”

Feedback geven

De hele dag geven de Praatmaatjes elkaar feedback. Ook bij bijvoorbeeld het zelfstandig werken of activiteiten waarbij ze samen moeten werken. Fannie: “Aan het eind van de dag bliken zij -én wij- terug op het verloop van de dag. Ze bepalen hun leerdoelen voor de volgende dag en wat ze daarvoor nodig hebben. Het is dan aan ons om te zorgen dat het benodigde de volgende dag klaarligt. Of het nu een werkblad, extra instructies of bepaalde activiteiten zijn.”

‘Ik houd veel meer tijd over’

Kinderen echt verder helpen

Fannie is heel enthousiast over de nieuwe aanpak. “Ik ben ervan overtuigd dat we zo geweldig onderwijs geven”, zegt ze. “Natuurlijk moet je als leerkracht goed kunnen aanvoelen waar leerlingen staan en wat ze nodig hebben. Het voorbereiden van de lessen kost ook meer tijd dan voorheen. Maar tijdens de dag houd ik zoveel tijd over. Ik heb nu de tijd om leerlingen écht verder te helpen. Ik zit hen veel dichterbij. We laten de leermethodes meer los en zijn creatiever in het vormgeven van de les. Kinderen zijn veel meer betrokken bij het onderwijs en ze vinden het fijn dat ze niet de hele dag hoeven te luisteren naar de leerkracht.” Sommige leerlingen moesten wel wennen aan de

nieuwe aanpak. “Zeker kinderen in groep 7 en 8, die ons ‘oude’ onderwijs gewend waren. Je moet de kinderen die het lastig vinden extra goed in het vizier houden.”

Aansluiten bij onderwijsbehoefte

Eric Pricken ziet duidelijk dat de leercultuur van De Wieling nu anders is dan een paar jaar geleden. Leerlingen en leerkrachten werken samen actief aan het leerproces. Leerkrachten mogen fouten maken en hebben de wil om het elke dag beter te doen. Eric: “We hebben ‘eigenaarschap’ handen en voeten gegeven. Van leerkracht tot directie: iedereen neemt zijn verantwoordelijkheid. De leerlingen zijn heel actief en initiatiefrijk geworden. De sfeer op school is ook veranderd. Ouders zeggen: ‘de school ziet er traditioneel uit, maar je voelt dat de cultuur anders is. Kinderen willen echt graag leren!’ Deze verandering is geleidelijk ontstaan. “We hebben niet van tevoren een plan bedacht en gezegd: zo gaan we het doen. We hebben leerkrachten de ruimte gegeven om te ontdekken welke aanpak past. Het lijkt misschien of wij nu op een totaal andere manier onderwijs bieden, maar dat is niet zo. Elke school heeft de elementen van formatief evalueren in zich, wij hebben die alleen verder uitgewerkt.”

Letten op valkuilen

Hoewel alle betrokkenen enthousiast zijn over het formatief evalueren, gaat het niet vanzelf. “Je moet niet denken dat onze school het ei van Columbus heeft gevonden”, zegt Eric. “We leren nog elke dag bij en we maken fouten. Zeker als het extra druk is door toetsen of feestdagen, is het makkelijk om te vervallen in de oude, instructieve manier van lesgeven. Bovendien blijft het een uitdaging om alle teamleden op één lijn te houden. Daarom is het belangrijk om niet te snel te willen gaan. Neem de tijd, maak pas op de plaats als dat nodig is en kies een andere aanpak als iets niet werkt. Als team ben je ook aan het formatief evalueren: je kijkt steeds kritisch waar je staat en wat er nodig is om doelen te bereiken.” ☑

Meer informatie

>> slo.nl/thema/meer/formatief-evalueren/leraar-po/